

Sociālo pakalpojumu un sociālās palīdzības darba organizācija Dobeles rajona vietējās pašvaldībās

Saskaņā ar likuma „Par pašvaldībām” 15.panta pirmās daļas 7.punktu viena no vietējo pašvaldību autonomām funkcijām (turpmāk – funkcija) ir *nodrošināt iedzīvotājiem sociālo palīdzību (sociālo aprūpi) (sociālā palīdzība maznodrošinātām ģimenēm un sociāli mazaizsargātām personām, veco ļaužu nodrošināšana ar vietām pansionātos, bāreņu un bez vecāku gādības palikušo bērnu nodrošināšana ar vietām mācību un audzināšanas iestādēs, bezpajumtnieku nodrošināšana ar naktsmītni u.c.).*

Pildot funkciju, pašvaldībām jāņem vērā Sociālo pakalpojumu un sociālās palīdzības likums, kurā noteikti *sociālā darba, sociālās aprūpes, sociālās rehabilitācijas pakalpojumu un sociālās palīdzības sniegšanas un saņemšanas principi, to personu loks, kurām ir tiesības šos pakalpojumus un palīdzību saņemt, kā arī sociālās aprūpes un sociālās rehabilitācijas pakalpojumu samaksas un finansēšanas principi*, un saskaņā ar šo likumu izdotie Ministru kabineta noteikumi.

Nolūkā izpētīt, kā tiek pildīta funkcija, Pašvaldību darbības analīzes un metodoloģijas departamenta darbinieki izlases veidā 2006.gada septembrī apmeklēja vairākas Dobeles rajona vietējās pašvaldības. Izpēte tika veikta Dobeles (iedzīvotāju skaits – orientējoši 11000) un Auces (4000) pilsētās, Tērvetes novadā (4400), Auru (3400), Bēnes (2060), Bērzes (2100), Dobeles (1000), Jaunbērzes (1160), Krimūnu (1270), Naudītes (970) un Penkules (1080) pagastos, kur departamenta darbinieki iepazinās ar sociālo pakalpojumu un sociālās palīdzības darba organizāciju, noskaidroja, kādus sociālos pakalpojumus un sociālo palīdzību iedzīvotājiem sniedz minētās pašvaldības, cik daudz finansiālo līdzekļu izlietots funkcijas izpildei, galveno vērību pievēršot sociālās palīdzības pabalstu izmaksām, kādas raksturīgākās problēmas kavē un traucē veikt sociālo darbu, kādi grozījumi būtu nepieciešami normatīvajos aktos šī darba uzlabošanai.

1. Sociālo pakalpojumu un sociālās palīdzības sniegšanas sistēma

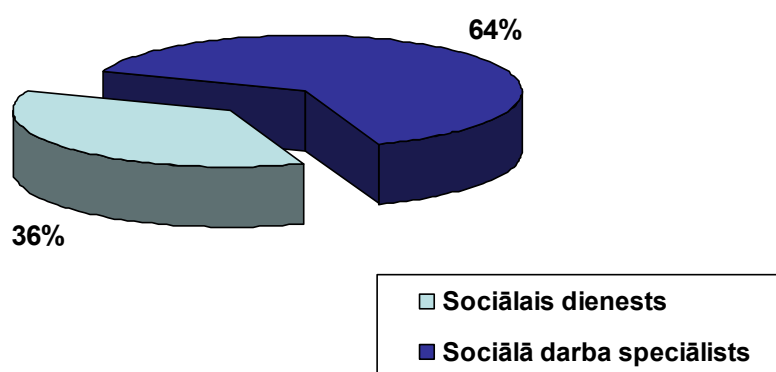
Sociālos pakalpojumus un sociālo palīdzību sniedz sociālā darba speciālisti, kas strādā pašvaldības izveidotajās iestādēs – sociālajos dienestos (vai individuāli), kā arī sociālo pakalpojumu institūcijās.

Sociālo pakalpojumu un sociālās palīdzības likums (10.panta trešā daļa) pašvaldībām paredz izvēles iespējas – tās var veidot vai arī neveidot sociālo dienestu, ja iedzīvotāju skaits nepārsniedz 3000. Ja pašvaldība neveido sociālo dienestu, tā uzdevumu izpildi jānodrošina pašvaldības domei (padomei) vai tās deleģētai institūcijai pašvaldības saistošajos noteikumos noteiktajā kārtībā.

Bez tam, minētajā likumā noteikts (10.panta pirmā daļa), ka katrā pašvaldībā jābūt vismaz vienam sociālā darba speciālistam uz katriem tūkstoš iedzīvotājiem.

Ņemot vērā šos nosacījumus, Dobeles un Auces pilsētās, Tērvetes novadā, kā arī Auru pagastā izveidoti sociālie dienesti, jo iedzīvotāju skaits šajās pašvaldībās pārsniedz 3000, bet Bēnes, Bērzes, Dobeles, Jaunbērzes, Krimūnu, Naudītes un Penkules pagastos, kuros iedzīvotāju skaits katrā ir mazāks par 3000, strādā sociālā darba speciālists.

Sociālā darba koordinācijai rajonā, Dobeles rajona padome ir izveidojusi sociālās palīdzības dienestu, kura uzdevums ir ne tikai pārraudzīt rajona padotībā esošo sociālo iestāžu darbu, bet arī koordinēt un metodiski vadīt sociālās palīdzības darbu rajonā, kā arī sniegt konsultācijas par sociālās palīdzības jautājumiem pašvaldību sociālā darba speciālistiem un iedzīvotājiem.



1.att. Sociālo pakalpojumu un sociālās palīdzības sniegšanas sistēma.

1.1. Sociālās palīdzības dienesti un sociālā darba speciālisti

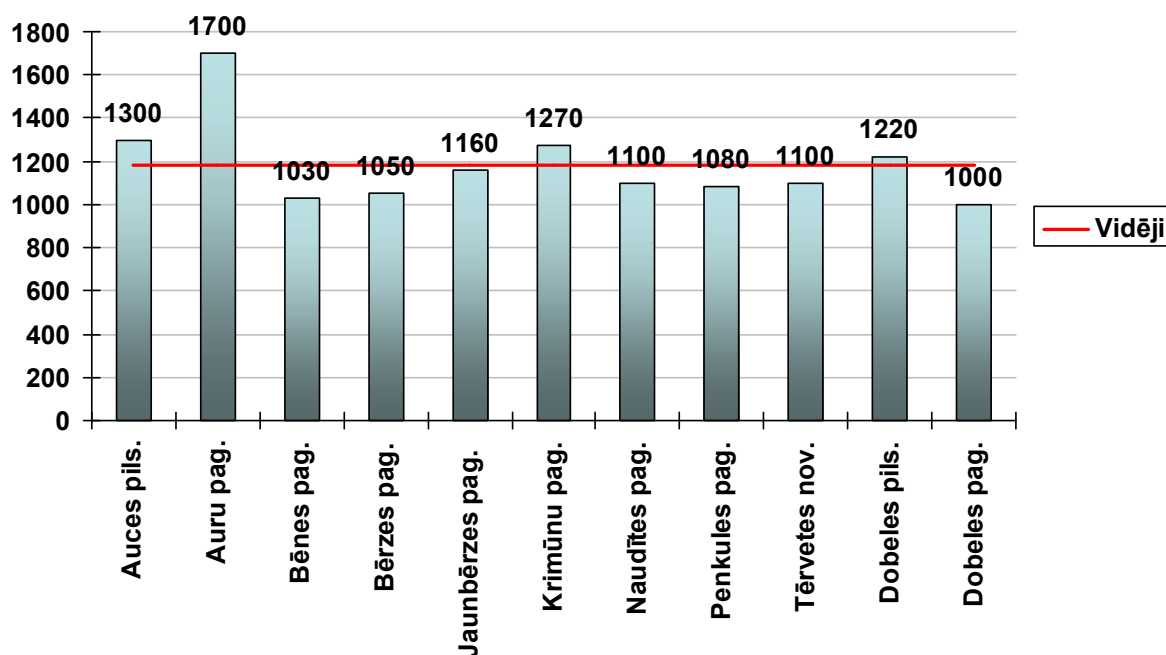
Sociālās palīdzības dienesti Dobeles un Auces pilsētās, Tērvetes novadā un Auru pagastā veic Sociālo pakalpojumu un sociālās palīdzības likuma 11.pantā noteiktos uzdevumus, kā arī pilda šī likuma 12.pantā norādītos pienākumus. Attiecīgās pašvaldības dome (padome) apstiprinājusi sociālo dienestu nolikumus.

Viens no atbildīgākajiem sociālā dienesta uzdevumiem ir administrēt pašvaldības budžeta līdzekļus, kas novirzīti sociālo pakalpojumu un sociālās palīdzības sniegšanai. Izskatot iedzīvotāju iesniegumus par šiem jautājumiem, sociālie dienesti pieņem lēmumu saskaņā ar Administratīvā procesa likuma nosacījumiem. Bēnes, Bērzes, Dobeles, Jaunbērzes, Krimūnu, Naudītes un Penkules pagastos strādājošajiem sociālā darba speciālistiem attiecīgās pagastu padomes nav deleģējušas veikt Sociālo pakalpojumu un sociālās palīdzības likuma 11.pantā noteiktos uzdevumus, tāpēc viņiem nav tiesību administrēt pašvaldību budžeta līdzekļus un pieņemt galīgo lēmumu par sociālās palīdzības sniegšanas jautājumiem. Viņi sagatavo šos jautājumus izskatīšanai attiecīgās pagastu padomes sēdē, kas pieņem lēmumu atbilstoši Administratīvā procesa likuma nosacījumiem. Atsevišķi pagastu vadītāji uzskata, ka šāda kārtība nodrošina administratīvā procesa lielāku „caurspīdīgumu” un samazina iespējas veikt koruptīvus darījumus, kad viens cilvēks, piemēram, lemj par konkrēta pabalsta piešķiršanu klientam, bet citi atzīst, ka papildinājums Sociālo pakalpojumu un sociālās palīdzības likuma 10.panta trešajā daļā par sociālā dienesta uzdevumu

deleģēšanu sociālā darba speciālistam pelna ievēriību. Tāpēc tiks noskaidrota padomes deputātu attieksme pret to un pozitīvas atsauksmes gadījumā pieņemts attiecīgs padomes lēmums.

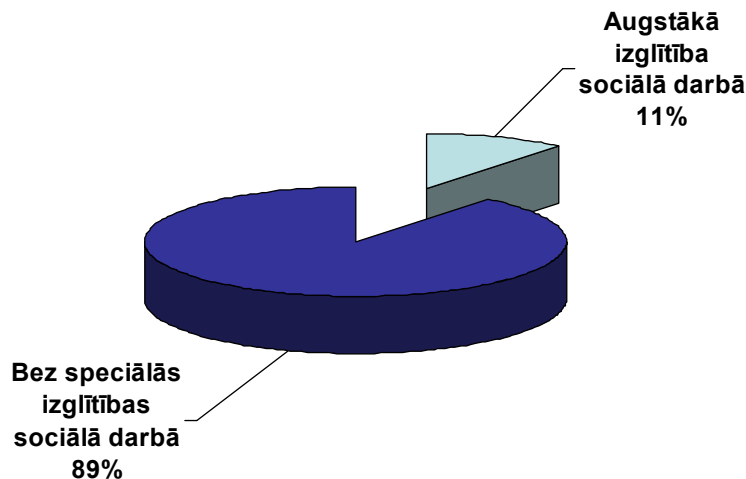
Pašvaldības uzskata, ka sociālā darba speciālisti var nodrošināt regulāru, profesionālu un kvalitatīvu darbu sociālo pakalpojumu un palīdzības sniegšanā, ja apkalpojamo iedzīvotāju skaits ievērojami nepārsniedz noteikto normu – vismaz viens sociālā darba speciālists uz katriem tūkstoš iedzīvotājiem.

Saskaņā ar statistikas datiem salīdzinoši lielāka darba slodze ir Auru pagastā, Auces pilsētā un Krimūnu pagastā, kuros viens sociālā darba speciālists ir uz katriem attiecīgi 1700, 1300 un 1270 iedzīvotājiem. Šie skaitļi ir lielāki arī par apmeklēto pašvaldību vidējo rādītāju – viens sociālā darba speciālists uz katriem 1180 iedzīvotājiem.



2.att. Sociālā darba speciālista aprūpē esošo iedzīvotāju skaits

Dobeles rajonā trūkst sociālo darbinieku, kuru izglītība atbilstu mūsdienu prasībām. Tikai katram desmitajam sociālajam darbiniekam ir augstākā izglītība sociālajā darbā. Tie strādā Dobeles un Auces pilsētās. Bez speciālās izglītības sociālajā darbā ir vairāk nekā 90 % no visiem sociālajiem darbiniekiem, visvairāk – Dobeles pilsētā (7 darbinieki) un Tērvetes novadā (5).



3.att. Sociālo darbinieku izglītības līmenis

1.2. Sociālo pakalpojumu institūcijas

Pildot autonomo funkciju, pašvaldībām jānodrošina veciem cilvēkiem vietas pansionātos, bāreņiem un bez vecāku gādības palikušajiem bērniem – vietas mācību un audzināšanas iestādēs, naktsmītnes (patversmes) bezpajumtniekiem u.c.

Četras sociālo pakalpojumu institūcijas izveidotas Dobeles pilsētā: *Mājas aprūpes birojs*, *Dienas centrs veciem ļaudīm „Stariņš”*, *Dienas centrs bērniem ar īpašām vajadzībām „Solis”* un *Krīzes (atbalsta) centrs bērniem un ģimenēm*.

Mājas aprūpes birojs sniedz pakalpojumus Dobeles pilsētā dzīvojošiem klientiem viņu ierastajā vidē – mājās, dodot klientiem iespēju dzīvot neatkarīgi, vienlaikus palīdzot viņiem saglabāt iespējami labāku veselības stāvokli, pašaprūpes līmeni un dzīves kvalitāti.

Dienas centrs veciem ļaudīm „Stariņš” pensijas vecuma cilvēkiem dod iespējas mazināt vientulības, stresa un vecuma veselības problēmas. Šeit notiek dažādas radošas un tematiskas nodarbības, gadskārtu svinēšana, svētbrīži ar dažādu konfesiju garīdzniekiem u.c. Centrā pensionāri var izlasīt preses izdevumus, saņemt masāžu, pēdu aprūpes pakalpojumus un atsevišķas medicīniskās analīzes, kā arī nomazgāties dušā un izmazgāt veļu. Centru vidēji mēnesī apmeklē 430 klientu. Pieprasījums pēc centra pakalpojumiem tiek apmierināts.

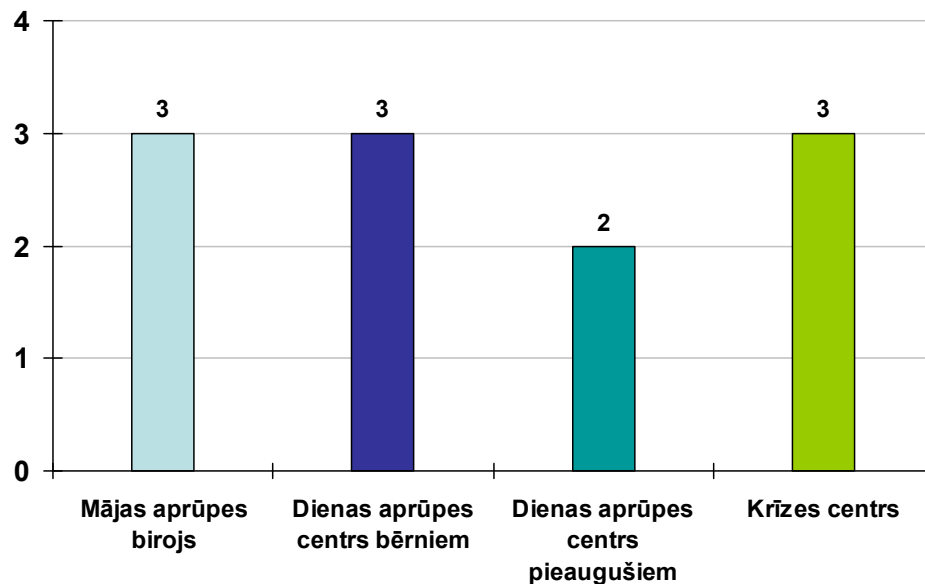
Dienas centrs bērniem ar īpašām vajadzībām „Solis” izveidots, lai sekmētu bērnu un jauniešu invalīdu sociālo un medicīnisko rehabilitāciju, vairotu viņu fiziskās, intelektuālās un psiholoģiskās attīstības iespējas un pašaprūpes iemaņas. Centrā var izmantot fizioterapeita pakalpojumus (ārstnieciskā vingrošana, pērļu vanna, masāža, infrasarkano staru pirts) un psihologa pakalpojumus (individuālas konsultācijas, atbalsta grupas vecākiem). Pieprasījums pēc centra pakalpojumiem tiek apmierināts.

Krīzes (atbalsta) centrs bērniem un ģimenēm nodrošina palīdzību krīzes situācijā nonākušām personām un veicina viņu psiholoģiskās un sociālās stabilitātes atgūšanu. Šeit var pavadīt nakti, saņemt primāro medicīnisko un psihologa palīdzību. Centrā tiek organizētas izglītojošas nodarbības par pusaudžu problēmām, higiēnu un atkarību no alkohola un narkotikām.

Analogi Mājas aprūpes biroji un Krīzes centri ir Auces pilsētā un Bēnes pagastā, Penkules pagastā ir Dienas aprūpes centrs bērniem un Dienas aprūpes centrs pensionāriem, Tērvetes novadā – Dienas aprūpes centrs bērniem.

No 11 pašvaldībām 6 (Auru pagasts, Bēzres pagasts, Dobeles pagasts, Jaunbēzres pagasts, Krimūnu pagasts un Naudītes pagasts) nav izveidojušas nevienu sociālās aprūpes institūciju. Pieprasījums pēc sociālās aprūpes pakalpojumiem, kā paskaidroja pašvaldību vadītāji, esot samērā neliels, un pagasti to apmierina, slēdzot līgumus ar citiem pakalpojumu sniedzējiem savā teritorijā vai ar citām pašvaldībām. Pašvaldības, kurās ir salīdzinoši neliels iedzīvotāju skaits, uzskata, ka tām finansiāli izdevīgāk ir slēgt līgumus par sociālās aprūpes pakalpojumu sniegšanu ar citiem pakalpojumu sniedzējiem nekā pašām dibināt savas institūcijas.

Dobeles rajona padomes padotībā atrodas *Sociālās aprūpes centrs „Tērvete”* (Tērvetes novada teritorijā) un *Ģimenes atbalsta centrs „Lejasstrazdi”* (Dobeles pagasta teritorijā). Vietējās pašvaldības nepieciešamības gadījumos pērk pakalpojumus no abiem vai tikai no viena šī centra, kā arī – no *SLA „Auces slimnīca”* (Auces pilsētā), no valsts institūcijas – *Sociālā aprūpes centra „Īle”* (Īles pagasta teritorijā) un citiem pakalpojumu sniedzējiem.



4.att. Sociālo pakalpojumu institūcijas

2. Sociālo pakalpojumu un sociālās palīdzības sniegšanai izlietotie līdzekļi

Sociālo pakalpojumu un palīdzības sniegšanai vienpadsmit vietējās pašvaldības pagājušajā gadā kopā izlietojušas gandrīz pusmiljonu latu, kas ir par 20% vairāk nekā iepriekšējā gadā, visvairāk – Dobeles pilsēta (48% no kopsummas), Auru pagasts (14%) un Tērvetes novads (11%), vismazāk – Jaunbēzres pagasts (1,54%) un Dobeles pagasts (2%).

Viens no apjomīgākajiem sociālās palīdzības veidiem ir sociālo pabalstu piešķiršana.

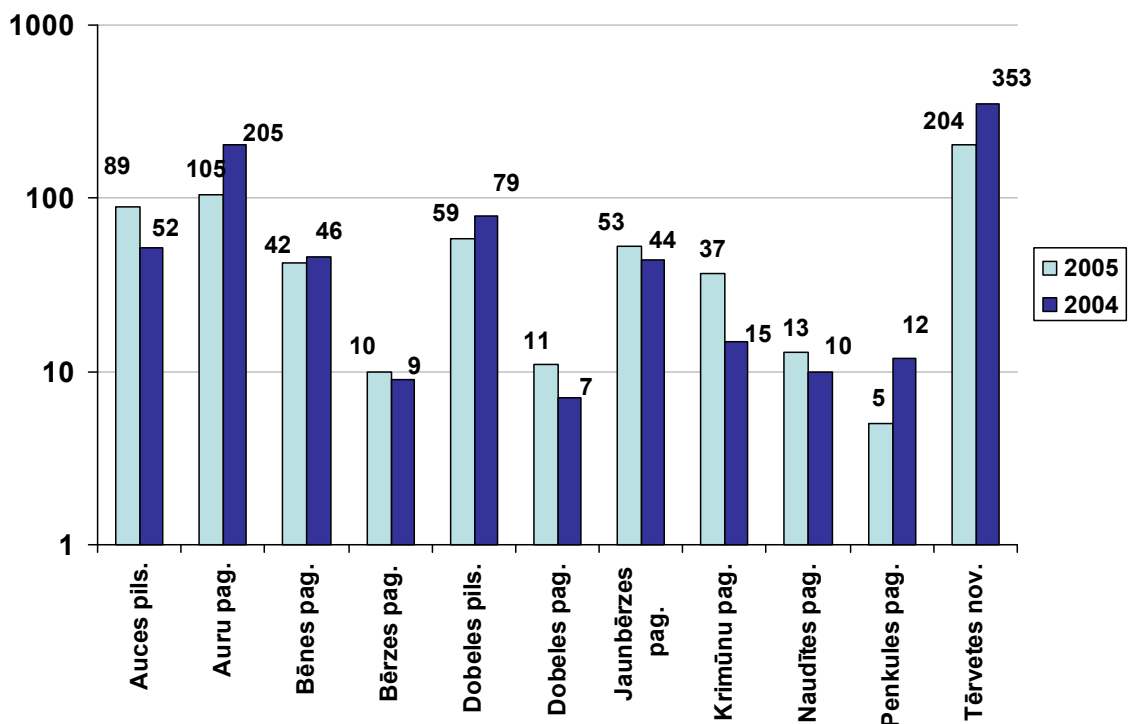
Sociālās palīdzības pabalsti

Sociālās palīdzības pabalstu piešķiršanas un saņemšanas principi noteikti Sociālo pakalpojumu un sociālās palīdzības likumā. Pabalstus piešķir personai (ģimenei), kura deklarējusi savu dzīvesvietu pašvaldības administratīvajā teritorijā, atbilst trūcīgās ģimenes statusam, un tos izmaksā pēc tam, kad apmierināts pamatots pašvaldības trūcīgo iedzīvotāju pieprasījums pēc pabalsta garantētā minimālā ienākumu līmeņa nodrošināšanai.

Saskaņā ar Sociālo pakalpojumu un sociālās palīdzības likuma 35.panta ceturto daļu pašvaldības ir pieņēmušas saistošos noteikumus par sociālās palīdzības pabalstu veidiem un apmēriem, pabalstu piešķiršanas un izmaksas kārtību personām (ģimenēm), kuras ir tiesīgas saņemt šos pabalstus.

Galvenais princips, kuru pašvaldības ņem vērā, izlemjot jautājumu par pabalstu piešķiršanu, ir pabalstu pieprasījušās ģimenes (personas) atbilstība trūcīgās ģimenes statusam. Nosakot šo statusu, pašvaldības ievēro Ministru kabineta 2003.gada 25.februāra noteikumus Nr.97 „Kārtība, kādā ģimene vai atsevišķi dzīvojoša persona atzīstama par trūcīgu” nosacījumus.

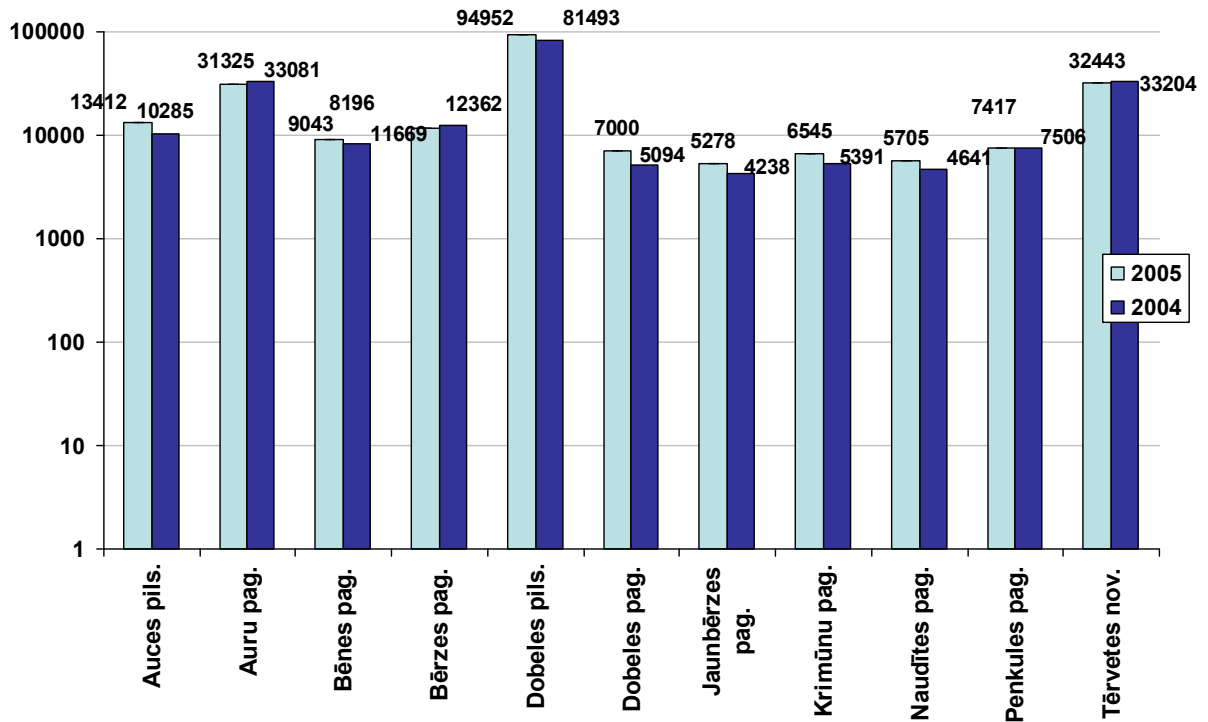
Pagājušajā gadā trūcīgās ģimenes statuss bija noteikts gandrīz 630 ģimenēm. Visvairāk trūcīgo ģimeņu bija Tērvetes novadā (204) un Auru pagastā (105). Trūcīgo ģimeņu skaits apmeklētajās vienpadsmit pašvaldībās kopumā samazinājies par 25 % . Vismazāk trūcīgo ģimeņu bija Penkules pagastā.



5.att. Trūcīgo ģimeņu statusu ieguvušo ģimeņu skaita izmaiņas 2005. un 2004. gadā

Vienpadsmit vietējās pašvaldības pagājušajā gadā sociālās palīdzības pabalstiem izlietojušas kopsummā Ls 224790 – par Ls 19300 vairāk nekā iepriekšējā

gadā. Dobeles pilsētas, Tērvetes novada un Auru pagasta pašvaldības šim mērķim izlietojušas visvairāk līdzekļu – attiecīgi Ls 94952, Ls 32440 un Ls 31320.



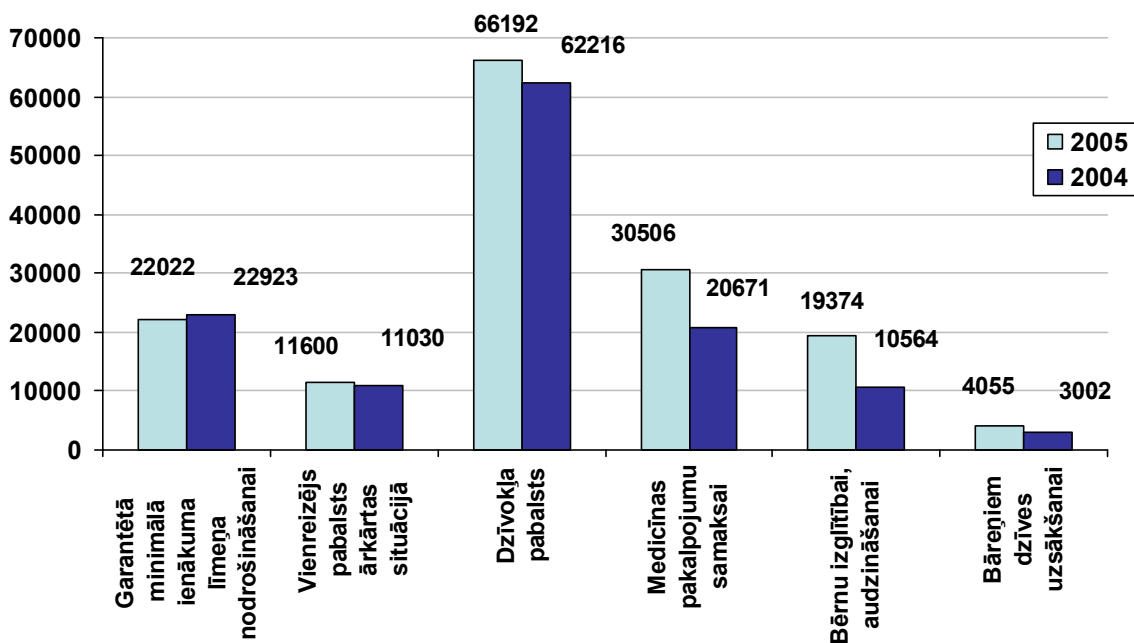
6.att. Pašvaldību izlietotie līdzekļi sociālajiem pabalstiem (Ls) trūcīgajām ģimenēm 2005. un 2004.gadā

Sociālo pabalstu struktūra atbilst pašvaldību saistošajos noteikumos noteiktajiem veidiem. *Dzīvokļa pabalsts* ir biežāk izmaksātais pabalsta veids. Tā īpatsvars 2005.gadā kopējā izmaksāto pabalstu summā ir 29 %, *pabalsta medicīnas pakalpojumu apmaksai* – 14 %, *pabalsta garantētā minimālā ienākumu līmeņa nodrošināšanai* – 10 %.

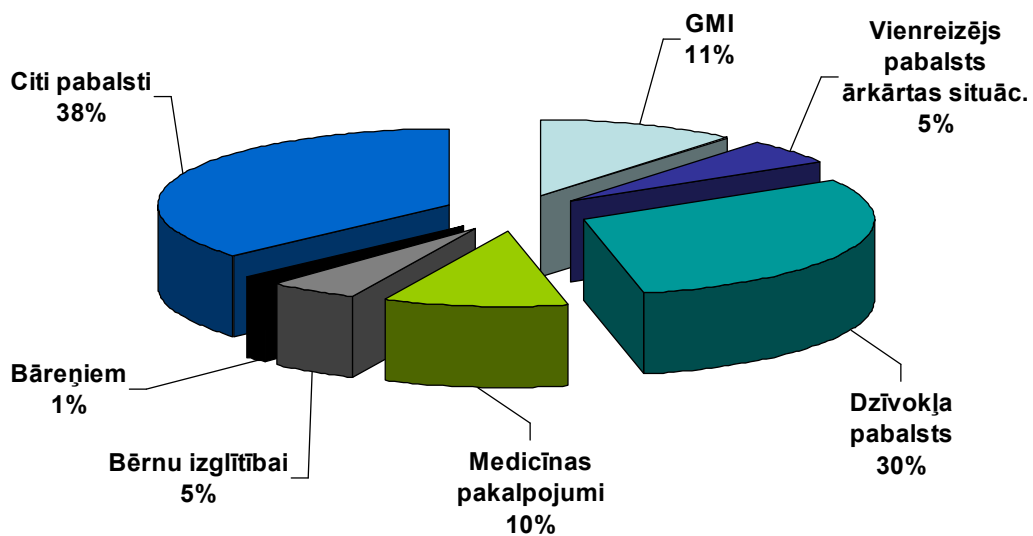
Dzīvokļa pabalstus pašvaldības piešķir, ņemot vērā likuma „Par palīdzību dzīvokļa jautājumu risināšanā” nosacījumus, t.i., šo pabalstu izmaksā dzīvojamās telpas īres maksas un maksas par pakalpojumiem, kas saistīti ar dzīvojamās telpas lietošanu, kurināmā un citu izmaksu segšanai.

Piešķirot pabalstus garantētā minimālā ienākumu līmeņa nodrošināšanai, pašvaldības ņem vērā Ministru kabineta 2003.gada 25.februāra noteikumus Nr.96 „Kārtība, kādā piešķirams, aprēķināms un izmaksājams pabalsts garantētā minimālā ienākuma līmeņa nodrošināšanai”. Garantētā minimālā ienākumu līmeņa nodrošināšanai pagājušajā gadā kopā izmaksāti pabalsti vairāk nekā 22000 latu apmērā, visvairāk šo pabalstu izmaksājušas Dobeles pilsētas, Tērvetes novada un Auru pagasta pašvaldības.

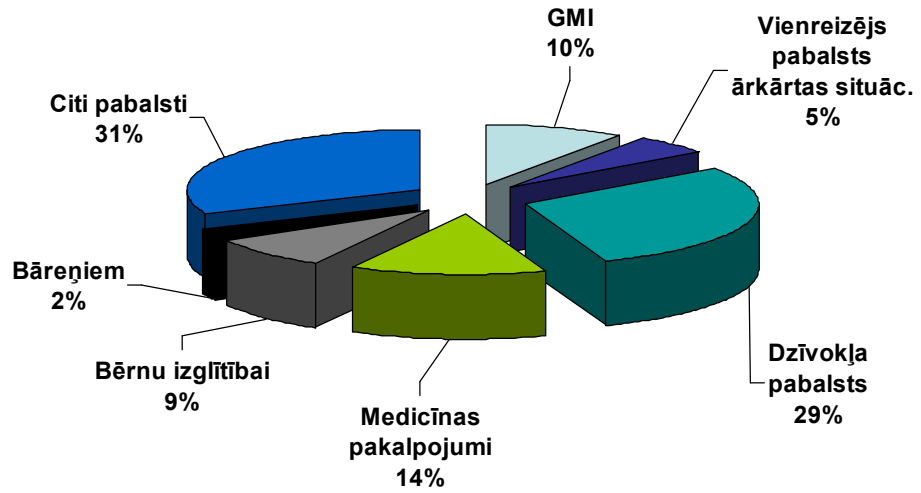
Pabalstus medicīnas pakalpojumu apmaksai un citus pabalstus, kurus pašvaldības noteikušas ar saistošajiem noteikumiem, izmaksā pēc tam, kad apmierināts trūcīgo iedzīvotāju pieprasījums pēc pabalsta garantētā minimālā ienākumu līmeņa nodrošināšanai.



7.att. Pašvaldību izlietotie līdzekļi sociālās palīdzības pabalstiem (Ls) atbilstoši noteiktajiem pabalstu veidiem 2005. un 2004.gadā



8.att. Pašvaldību izlietotie līdzekļi sociālās palīdzības pabalstiem (%) atbilstoši noteiktajiem pabalstu veidiem 2004.gadā



9.att. Pašvaldību izlietotie līdzekļi sociālās palīdzības pabalstiem (%) atbilstoši noteiktajiem pabalstu veidiem 2005.gadā

SECINĀJUMI:

- Izvērtētās Dobeles rajona vienpadsmit vietējās pašvaldības likuma „Par pašvaldībām” 15.panta pirmās daļas 7.punktā noteikto vietējo pašvaldību autonomo funkciju pilda pietiekošā apjomā.
- Sniedzot sociālos pakalpojumus un sociālo palīdzību, visumā tiek ievērotas Sociālo pakalpojumu un sociālās palīdzības likuma, citu likumu un saskaņā ar tiem pieņemto Ministru kabineta noteikumu prasības.
- Pozitīvi vērtējams fakts, ka Dobeles rajona padome izveidojusi sociālās palīdzības dienestu, kas ne tikai pārrauga rajona padotībā esošo sociālo iestāžu darbu, bet arī koordinē sociālās palīdzības darbu rajonā un sniedz metodisko palīdzību un konsultācijas par sociālās palīdzības jautājumiem pašvaldību sociālā darba speciālistiem un iedzīvotājiem.
- Izveidotās sociālās palīdzības institūcijas un noslēgtie līgumi ar citiem pakalpojumu sniedzējiem savā teritorijā vai ar citām pašvaldībām visumā apmierina klientu pieprasījumu pēc sociālajiem pakalpojumiem.
- Pašvaldības, kurās iedzīvotāju skaits nepārsniedz 3000 un kurās nav izveidots sociālais dienests, nav pievērsušas uzmanību grozījumiem Sociālo pakalpojumu un sociālās palīdzības likuma 10.panta trešajā daļā par domes (padomes) tiesībām deleģēt sociālā darba speciālistam veikt sociālā dienesta uzdevumus, kas noteikti minētā likuma 11.pantā.
- Pašvaldībās trūkst sociālo darbinieku ar speciālo izglītību sociālajā darbā. Tikai Dobeles un Auces pilsētās strādā speciālisti ar augstāko izglītību sociālajā darbā.

Pašvaldību darbības analīzes un metodoloģijas departaments

2006.gada 10.oktobrī